

Сергій ЛИННИК

СТРАТЕГІЯ ВООЗ “ЗДОРОВ’Я-2020” ЯК ЗАСІБ ПРИСКОРЕННЯ ПРОГРЕСУ В ДОСЯГНЕННІ МАКСИМАЛЬНОГО ПОТЕНЦІАЛУ У СФЕРІ ОХОРОНИ ЗДОРОВ’Я НАСЕЛЕННЯ

ЛИННИК
Сергій
Олександрович,

кандидат наук з державного управління, директор ДУ «Український інститут стратегічних досліджень МОЗ України», м.Київ.

Анотація: У статті наведені і проаналізовані основні стратегічні завдання і пріоритетні напрямки дій щодо реалізації ключових підходів стратегії “Здоров’я-2020”. Вказано на необхідність впровадження даної стратегії в Україні для вирішення основних проблем громадського здоров’я.

Ключові слова: стратегія “Здоров’я-2020”, ВООЗ, цілі, пріоритети, громадське здоров’я.
УДК 616.98:614.4(477)

Постановка проблеми. “Здоров’я-2020” – це основи нової європейської стратегії охорони здоров’я, мета якої ”значно поліпшити здоров’я і підвищити рівень благополуччя населення, скоротити нерівності щодо здоров’я, зміцнити громадську охорону здоров’я та забезпечити наявність систем охорони здоров’я, орієнтованих на потреби людей і які характеризуються високою якістю допомоги та дотриманням принципів загального охоплення населення, соціальної справедливості та стійкості” [1].

Основи стратегії звернені до різних аудиторій – як у державних органах, так і поза ними, – надихаючи їх і пропонуючи оптимальні шляхи для вирішення комплексних завдань охорони здоров’я в ХХІ столітті. У них знаходять своє підтвердження цінності стратегії ”Здоров’я для всіх-21” [2] і, з урахуванням фактичних даних, виділені чотири пріоритетні сфери стратегічних дій. Спираючись на досвід реалізації попередньої стратегії ВООЗ ”Здоров’я для всіх-21”, нова стратегія покликана спрямовувати діяльність держав-членів та Європейського регіонального Бюро ВООЗ. Тобто це комплексна і послідовна концептуальна основа охорони здоров’я, яка не лише становитиме науковий інтерес, але й стосуватиметься практичного стану її впровадження та державної підтримки в умовах реформування галузі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В Україні розроблено проект Загальнодержавної програми “Здоров’я-2020: український вимір” відповідно до пріоритетів нової європейської стратегії та основних напрямків державної політики в охороні здоров’я. Програма є новим документом, що забезпечить реалізацію стратегічного планування та програмно-цільового методу в охороні здоров’я. Дослідження, які проводились за цією програмою, були присвячені переважно одній із складових програми – формуванню здорового способу життя та профілактиці хронічних неінфекційних захворювань (В.Ф. Москаленко, А.А. Григоренко, Т.С. Грузева, Д. Осинський та ін.).

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Залишаються недостатньо дослідженими питання стосовно забезпечення впровадження стратегії ВООЗ “Здоров’я-2020” та її успішної адаптації до умов галузі охорони здоров’я України.

Метою даної наукової роботи є висвітлення основних цілей та орієнтирів стратегії ВООЗ “Здоров’я-2020” як засобу прискорення прогресу в досягненні максимального потенціалу у сфері охорони здоров’я населення.

Виклад основного матеріалу дослідження. У Європейському регіоні ВООЗ протягом останніх кількох десятиліть відзначено поліпшення показників здоров’я населення, проте цього досягнуто не скрізь і не у рівній мірі для всіх громадян. Різниця в показниках очікуваної тривалості життя при народженні між країнами з найнижчими і найвищими рівнями становить 16 років, показники материн-

ської смертності різняться між країнами в 42 рази, є істотні відмінності в тривалості життя між окремими соціальними групами у всіх країнах Регіону [3].

Такі характеристики здоров'я населення вимагають нових підходів. Наукові дані і практичний досвід в різних країнах Європейського регіону показують, що ефективне скорочення соціальних нерівностей за показниками здоров'я в умовах мінливого ландшафту охорони здоров'я вимагають істотного перегляду наявних механізмів, процесів, взаємовідносин та організаційних умов за всіма секторами і суспільством у цілому. Керівникам охорони здоров'я, як на національному, так і на місцевих рівнях, нерідко не вистачає повноважень та інструментів для того, щоб очолити узгоджені та комплексні дії у відповідь на ці серйозні виклики. Нинішні структури і процеси не відповідають новим умовам і потребують перегляду.

Соціальна солідарність і загальний доступ до послуг знаходяться під загрозою. Жителі Європейського регіону розраховують на те, що їм будуть забезпечені захист від ризиків для здоров'я та доступ до високоякісної медико-санітарної допомоги. Здоров'я стало розглядатися як фактор дотримання демократичних прав, соціальної стабільності та легітимності держави. Структурна асиметрія між ринковими силами, з одного боку, і соціальними правами і захистом, з іншого, в процесі реструктуризації соціальних складових у європейських державах підкреслює необхідність постійної пильності та активного просування політики громадського здоров'я, заснованої на цінностях та дотриманні прав. "Здоров'я-2020" є платформою для просування і захисту цих прав і цінностей. З урахуванням тісного взаємозв'язку місцевих, національних, регіональних та глобальних діючих сил, заходів і завдань в галузі громадського здоров'я процес "Здоров'я-2020" спрямований на досягнення єдності серед європейської спільноти шляхом активного просування та прийняття спільної основи, заснованої на цінностях, фактичних даних і орієнтованої на досягнення конкретних результатів в масштабах всього Регіону. Є широке розмаїття підходів для того, щоб сформулювати узгоджені спільні цілі та орієнтири, при цьому рамкова стратегія націлена на забезпечення чіткого систематичного опису варіантів дій і необхідних компромісів, які повинні обрати практичні працівники та захисники інтересів суспільної охорони здоров'я, визначаючи свої подальші дії [4]. Вони зводяться до наступного:

1. До 2020 р. скоротити передчасну смертність серед населення Європейського регіону.
2. Підвищити показники середньої очікуваної тривалості життя для населення Європейського регіону.
3. Скоротити масштаби нерівностей щодо здоров'я в Європейському регіоні.
4. Підвищити рівень благополуччя населення Європейського регіону.
5. Забезпечити загальне охоплення послугами та право на найвищий досяжний рівень здоров'я.
6. Встановити національні цілі й орієнтири щодо здоров'я в державах-членах Європейського регіону.

В основі стратегії "Здоров'я-2020" сформульовані два стратегічні завдання і чотири пріоритетні напрямки дій для її реалізації. Вони ґрунтуються на результатах вичерпного огляду фактичних даних щодо громадського здоров'я, всебічного процесу колегіальної оцінки і на досвіді спільної роботи держав-членів та Європейського регіонального бюро ВООЗ.

Стратегічне завдання 1. Поліпшення здоров'я для всіх і скорочення нерівностей стосовно здоров'я.

Реалізація загальнодержавного підходу та принципу залучення всього суспільства. У стратегії запропоновані нові форми стратегічного керівництва в інтересах здоров'я, що дозволяє забезпечити комплексний підхід до здоров'я. У сучасних, все більш складних умовах охорона здоров'я стала турботою не лише державних органів, але й широкого кола інших зацікавлених сторін, включаючи структури, які здійснюють закупівлю послуг охорони здоров'я, професійні організації, навчальні

заклади, організації-донори, галузі індустрії, групи із захисту інтересів громадян та пацієнтів.

Скорочення масштабів несправедливості щодо здоров'я та вплив на його соціальні детермінанти. В основі стратегії “Здоров'я-2020” представлені новітні європейські фактичні дані з ефективних втручань, що дозволяє скоротити соціальні нерівності за такими аспектами, як розподіл владних повноважень, впливу, продуктів і послуг; умови раннього дитинства, проживання і роботи; доступ до високоякісних медичних послуг та освіти. Всі ці фактори лежать в основі відмінностей за показниками здоров'я між країнами і всередині конкретних країн.

Стратегічне завдання 2. Удосконалення лідерства та колективного керівництва в інтересах здоров'я. Інновації, лідерство і потенціал для здоров'я та розвитку.

Інновації та лідерство в інтересах здоров'я і соціальної справедливості знаходяться в центрі стратегії “Здоров'я-2020”. Їх джерелом стають численні зацікавлені сторони по мірі того, як вони беруть на себе відповідальність за здоров'я населення. У стратегії “Здоров'я-2020” визначено шляхи, завдяки яким колективне лідерство може об'єднати зусилля багатьох партнерів, мобілізувати на широкій основі політичну і соціальну підтримку для справедливих, стійких і підзвітних підходів до розвитку здоров'я, а також ефективно протистояти групам, чия діяльність завдає шкоди громадському здоров'ю.

Розширення прав і можливостей громадян. У стратегії “Здоров'я-2020” розширення прав і можливостей громадян і пацієнтів розглядається в якості ключових умов для покращення показників здоров'я, функціонування систем охорони здоров'я та підвищення задоволеності якістю послуг. Реалізація цих елементів може сприяти оздоровленню політики у всіх секторах, скоротити обсяги медичних витрат, поліпшити комунікацію між пацієнтами та працівниками охорони здоров'я, а також забезпечити більш повне дотримання пацієнтами запропонованих режимів лікування і зрештою призвести до поліпшення контролю за хворобами, зростання рівня самооцінки, підвищення середньої тривалості та якості життя.

Пропонуються наступні пріоритети напрямів дій.

Пріоритет 1. Інвестування в здоров'я на всіх етапах життя людини і розширення прав і можливостей громадян.

Підтримка здоров'я та його соціальних детермінант протягом всього життя веде до зростання очікуваної тривалості здорового життя, що дає серйозні економічні, соціальні та індивідуальні вигоди. Діти, початковий період життя яких проходив у сприятливих умовах, краще встигають у школі і, ставши дорослими, здатні до більш продуктивної діяльності. Дорослі, що мають можливість керувати своїми життєвими обставинами, демонструють більш значний потенціал економічної і соціальної активності та здатність жити здоровим життям. Здорові люди похилого віку продовжують активно робити корисний внесок у життя суспільства. Здорове старіння і активна старість, основи яких закладаються з моменту народження, – це стратегічний пріоритет і один з найважливіших напрямів наукових досліджень.

Пріоритет 2. Вирішення найбільш актуальних проблем Європи в галузі охорони здоров'я.

В основах стратегії “Здоров'я-2020” пропонується набір ефективних комплексних стратегій і втручань, спрямованих на вирішення найбільш актуальних проблем здоров'я в Європейському регіоні, що стосуються як неінфекційних, так і інфекційних хвороб [5]. Обидві сфери вимагають рішучих дій в галузі громадського здоров'я і втручань з боку системи надання медичної допомоги. Фактичні дані вказують на необхідність підкріплення цих втручань діями, спрямованими на забезпечення соціальної справедливості та на соціальні детермінанти здоров'я, на розширення прав і можливостей громадян та створення підтримуючого середовища.

Пріоритет 3. Зміцнення соціально орієнтованих систем охорони здоров'я, розвиток потенціалу охорони громадського здоров'я, а також підвищення готовності та вдосконалення епідагляду та реагування при надзвичайних ситуаціях.

Зміцнення систем охорони здоров'я перебуває в числі головних пріоритетів країн всього Європейського регіону, і для поліпшення здоров'я та підвищення рівня соціальної справедливості щодо здоров'я застосовуються нові підходи. Ключовими сферами, яким приділяється найбільша увага в стратегії “Здоров'я-2020”, є удосконалення форм і методів надання послуг громадського здоров'я та медико-санітарної допомоги, формування основних ресурсів системи охорони здоров'я, таких як кадри і високоякісні ліки, зміцнення системи фінансування охорони здоров'я та оптимізація стратегічного керівництва.

Пріоритет 4. Створення підтримуючого середовища та забезпечення стійкості місцевих спільнот до зовнішніх негативних впливів.

Можливості людей зберігати своє здоров'я тісно пов'язані з умовами, в яких вони народжуються, ростуть, працюють і старіють. Міцні спільноти, які впевнено користуються своїми правами і можливостями, здатні до активного реагування на нові або несприятливі ситуації: вони виявляють готовність до економічних, соціальних, екологічних зрушень і більш ефективно протистоять кризам і долають труднощі. Спільноти, що залишаються мало захищеними і безправними, мають диспропорційно погані показники як щодо здоров'я, так і інших соціальних детермінант. Важливе значення має систематична оцінка впливів на здоров'я, пов'язаних зі стрімкою зміною умов навколишнього середовища (особливо відносно технологій, праці, енергетики та урбанізації), за результатами якої варто починати відповідні заходи, що забезпечують корисний ефект для здоров'я.

Удосконалення загального стратегічного керівництва в інтересах здоров'я на національному, регіональному та місцевому рівнях. У багатьох країнах за громадське здоров'я і надання медичної допомоги відповідають, згідно із законодавством, місцеві і регіональні органи влади. Ці структури також часто є джерелом інновацій у розвитку охорони здоров'я. Багато органів місцевого самоврядування включили питання охорони здоров'я в свою діяльність в рамках підходу “врахування інтересів здоров'я в усіх стратегіях” і нових законодавчих актів з питань громадського здоров'я. Для вирішення завдань поліпшення здоров'я і досягнення благополуччя потрібне поєднання різних форм стратегічного керівництва – ієрархічної, розподільної і колективної. Таке стратегічне керівництво спрямоване на впровадження позитивних змін, сприяє інноваціям і орієнтоване на збільшення ресурсів у зміцнення здоров'я та профілактику хвороб.

Залучення інших секторів та оцінка їх корисного внеску. Структури, що визначають політику різних секторів, можуть впливати на поліпшення здоров'я – як через державні органи, так і ззовні. Йдеться про різноманітні напрямки політики, що впливають на умови, в яких люди народжуються, ростуть, живуть, працюють і старіють, – такі як продовольче забезпечення, водопостачання, транспорт, житлове господарство, міграція та працевлаштування, навколишнє середовище й освіта. Загальнодержавний підхід принесе всім міністерствам і широкому колу зацікавлених структур реальну користь. Ефективна співпраця може означати, що ресурси будуть цілеспрямовано вкладатися в найбільш ефективні галузі. При цьому можна приділяти особливу увагу аспектам обопільної користі – як для поліпшення показників здоров'я, так і досягнення інших секторальних цілей. Можна визначити дії, що дозволяють залучати і підтримувати інші сектори, які будуть робити внесок у досягнення цих цілей.

Розширення участі громадянського суспільства та бізнес-спільноти при умові дотримання етичних норм. Наявність безлічі різноманітних структур громадянського суспільства в масштабах Європейського регіону – це динамічний і активний ресурс, як для самих країн, так і для регіональної діяльності. Ці структури також встановлюють зв'язок із сектором бізнесу – від малих фірм до великих компаній, які нерідко надають фінансування та іншу підтримку. Є реальний потенціал для подальшого зміцнення співпраці та партнерства на основі відповідних цінностей та етичних норм,

при постійній підтримці здатності виявляти і протистояти будь-яким діям і підходам, які шкодять здоров'ю людей.

З метою забезпечення виконання в Україні стратегії ВООЗ «Здоров'я-2020» розроблено проект Загальнодержавної програми «Здоров'я-2020: український вимір». Метою цієї програми є збереження та зміцнення здоров'я, профілактика захворювань, зниження захворюваності, інвалідності і смертності населення, підвищення якості та ефективності надання медичної допомоги, забезпечення соціальної справедливості та захисту прав громадян на охорону здоров'я.

Програмою передбачено впровадження стратегічного керівництва в інтересах здоров'я, тобто спільних дій сектору охорони здоров'я та інших секторів, державного, приватного секторів і громадян в ім'я загальних інтересів. Стратегічним напрямом Програми є комплексна багатовекторна профілактика, яка охоплює усі прошарки населення, здійснюється в усі вікові періоди протягом життя, в усіх сферах діяльності і буття.

Передбачається, що у виконанні Програми братимуть участь 18 міністерств, 16 агентств, служб та комітетів і підпорядковані їм установи, організації та заклади, Національна і галузеві академії наук України, громадські, неурядові організації тощо. Програму оприлюднено на сайті МОЗ України, обговорено на колегіях МОЗ України, науково-практичних форумах різних рівнів та схвалено Колегією МОЗ України 17.07.2012 р.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку

Отже, стратегія «Здоров'я-2020» ВООЗ – це довгострокова платформа, яка розроблена на досвіді країн – членів ЄРБ ВООЗ щодо громадського здоров'я, є керівництвом до дії на всіх рівнях з можливістю адаптації до сучасних реалій України.

Реалізація стратегії «Здоров'я 2020» дозволить досягти цільових показників щодо зменшення загального тягаря хвороб, скорочення поширеності серед населення чинників ризику, поліпшення соціально-економічних, екологічних детермінант здоров'я, скорочення нерівності в здоров'ї та його охороні, зміцнення системи охорони здоров'я, забезпечення населення доступною і якісною медичною допомогою, залучення громадськості і широкого кола інших діючих сил до справи охорони і поліпшення здоров'я, подовження середньої очікуваної тривалості життя та підвищення його якості.

Перспективи подальших досліджень у зазначеному напрямку. Подальші дослідження доцільно проводити в напрямку пошуку можливих шляхів адаптації стратегії Здоров'я-2020 до умов галузі охорони здоров'я України.

Література:

1. «Здоров'я-2020»: Основи Європейської стратегії у підтримку дій всієї держави і суспільства в інтересах здоров'я і благополуччя. – Копенгаген : ЄРБ ВООЗ, 2012.
2. «Здоровье 21 – здоровье для всех в 21-ом столетии» // Европейская серия «Здоровье для всех», №5, ВООЗ, Копенгаген, 1998. – 44 с.
3. Intersectoral governance for health in all policies / McQueen D. [et al.]. – Copenhagen : WHO Regional Office for Europe, 2012.
4. Review of the commitments of Member States for Europe between 1990 and 2010: analysis in the light of the Health 2020 strategy. – Copenhagen : WHO Regional Office for Europe, 2012.
5. План дій з реалізації Європейської стратегії профілактики та боротьби з неінфекційними захворюваннями 2011-2016 рр. / ВООЗ, Європейське Регіональне Бюро. – Копенгаген, 2011. – 124 с.